

ett lagom nummer lagom till jul av

Fritänkaren

Nr. 112 December 2002

Elfte årgångens första nummer.

Innehåll :

Tio år med Fritänkaren	2
Dan Färdig in memoriam	3
Ahasverus, del 24 : <i>Teoderik den Store</i>	3
Shakespearedebatten : <i>Några argument för earlen av Derby</i>	5
Musikens ende ärkeängel Arcangelo Corelli	7
Filmskörden	8
Kalender, november 2002	10
Bröllopsresan, del 2 : <i>Den okända kusinen</i>	10
Den teatraliska resan till Epidauros, del 7 : <i>Stormen</i>	12
Hälsoresan, del 13 : <i>Med Edith Wharton i Palermo.</i>	13
Festresan, del 18: <i>Final.</i>	16
Lyckliga möten i Ladakh, del 4 : <i>Krisen</i>	18
Stigs resa till Kham	20

Fritänkaren är en unik kulturtidskrift som på ett personligt sätt förmedlar filmupplevelser och kunskap i musik och litteratur jämte reseskildringar från främst medelhavsländerna och Himalaya med oförglömliga möten med andra folk, mentaliteter och unika personligheter, samtidigt som den genom utforskningar i politik och religion försöker pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituell världsbarometer.

Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagens viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktören står för alla artiklar som ej är signerade.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 25 Euro)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 6.12.2002

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - *Letnany 126*

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress:

<http://hem.fyristorg.com/aurelio/>
e-post-adress: **lanciai@hem.utfors.se**

Tio år med Fritänkaren.

Redaktören är en internationalistisk överlevare med rötter i finländska Nyland och italienska Venetien, men han trivs bäst i Grekland och Darjeeling. Bosatt i Göteborg har han mest levt på musik som pianolärare och kyrkorganist, men den litterära produktionen omfattar allt utom barnlitteratur. Han har ännu aldrig publicerats utom genom "Fritänkaren", som började utkomma efter hans första besök i Indien och Darjeeling i november 1992. Då hade hans europeiska Inter Rail-resor redan hunnit bli sex till antalet, och sedan dess har de vuxit till nitton. Resorna till Himalaya har hunnit bli tretton, varav två har gått till Tibet och fyra till Kashmir och Ladakh. Darjeeling har han därmed dessvärre bara besökt sju gånger, medan Dharamsalabesöken hunnit bli åtta, då Dharamsala blivit en viktig knutpunkt för resorna till Kashmir och Ladakh. Vanligen inleds alla Indienresor med ett besök i Dharamsala.

Indienresorna har därmed blivit kanske den viktigaste hörnstenen i Fritänkarens utkomst. Dess sammanlagda resor är 38 till antalet, om man undantar de varje sommar återkommande resorna till Finland, som ej alltid dokumenteras. Av de sex udda resorna skedde två tillsammans med Göteborgs Skrivarsällskap till Prag '95 och Budapest '96, en gick till England, en till Cypern, en till Israel och en till Oman. Utom de sex första Inter Rail-resorna (med början 1989) ägde en annan förhistorisk resa rum till Egypten.

Men Fritänkaren har ägnat sig åt mycket mer än bara resor. Musiken har varit en minst lika viktig ryggrad som bara blivit mer omistlig med åren i synnerhet genom de musikaliska kriserna. Den direkta anledningen till den första Inter Rail-resan (till Portugal via Istanbul) var en nyckelbensfraktur som ådrogs genom en cykelolycka i kollision med en bil i Finland på väg till en konsert, vilket omöjliggjorde konserten och all pianistisk verksamhet för en längre tid framåt. Skadan kompenserades genom Inter Rail-debuten, men abstinensen från musiken är alltid det akutaste problemet under alla resor. Det är mycket svårt och blir bara svårare med åren att slita sig från den musikaliska verksamheten och rutinen i Göteborg för en längre resa till exempelvis Indien, där all sådan verksamhet är omöjlig. Den kompositoriska verksamheten har därmed under 1990-talets nästan 40 resor under nästan lika många månader gjorts nästan hopplöst omöjlig eller åtminstone allvarligen hämmats. Det kanske svåraste avbräcket hittills inträffade dock i somras, när ett finger svårligen invalidiserades för livet genom en gräslig maskinolycka. Konsekvenserna av detta för framtida musikutövning kan ännu inte överblickas. Dock var det den högra handen som drabbades, som redan alltid hämmat och faktiskt omöjliggjort en gedigen musikalisk karriär från början genom en anatomisk defekt, som vi förgäves försökt komma till rätta med hela livet:

"Förklaringen till mysteriet med den ofärdiga högerhanden skulle kunna vara det, att man som skolpojke tvangs bära alltför tunga skolväskor. Från sjunde klass, samma år som jag började ta pianolektioner, fick vi inte ha några skolböcker i skolbänken utan måste släpa alla böcker som behövdes under skoldagens lopp till och från skolan varje dag, och denna skolväg var en timma lång. Denna skolväska bar jag alltid i höger hand, och det gjorde alltid ont att bära den, då den var så full och så tung. Detta hade varit en baggis om det hänt en eller några gånger, men det pågick dagligen under tre skolår 5-6 dagar i veckan. Då högerarmen var starkare än vänster kunde jag aldrig bära den lika bra i vänster, och därigenom skonades vänsterhanden. Detta är den troligaste förklaringen till att högerhanden delvis fördärvades mitt under de viktigaste

uppväxtåren vid 12-15 års ålder. Även konstnärer som målar måste vara ytterst noga med att inte belasta den hand de målar med för tungt att bära, då detta kan påverka handen och dess ytterst finkänsliga muskulatur negativt."

Vid en annan cykelolycka var det bara högerhandens tumme som skadades men det svårt, vilket naturligtvis inte gjorde saken bättre.

Mest på grund av detta rent fysiska handikapp, som gjorde att varken mina ambitioner som pianist eller organist kunde realiseras, kan musiken sägas vara mitt livs stora olyckliga kärlek, som jag dock alltid har förblivit trogen, om än minst lika mycket i nöd som i lust....

Likväl tas dock priset av allt vad Fritänkaren publicerat under tio år i 112 nummer fortfarande av den unika berättelsen "*Den heliga tystnadsplikten*" av Johannes B. Westerberg, som gick som följetong 1996-97 i nummer 52-58, vilket vi tror att de flesta av våra läsare kan hålla med om. Det var även i nummer 52 som vi definitivt övergick till datorteknik (efter tre nummers övergångsstadium), Fritänkarens största revolution hittills, vilket även öppnade Internet-möjligheten för oss. Mycket arbete har sedan dess lagts ner på detta, vi har i dag redan omkring 45 miljoner kilobytes utlagda i texter, och vårt största arbete någonsin är att få ut alla Fritänkarens skrifter på nätet, ett femårigt projekt, som vi hade ambitionen att försöka genomföra på två år, av vilka nu ett har gått. Hur långt vi än har kommit (med det framgångsrika återskapandet av de första 48 maskinskrivna numren av Fritänkaren för Internet genomfört i år) återstår dock minst två års arbete till - det totala omfånget skrifter som vi har kvar att redigera förblir tills vidare oöverskådligt.

Kort sagt, Fritänkaren är fortfarande bara i begynnelsen av sin verksamhet.

Dan Färdig in memoriam.

När jag kom hem efter min tre veckors bröllopsresa hade tre gamla goda vänner till mig gått bort under tiden, men dessa förluster var ingenting mot förlusten av den outhärliga Dan Färdig. Han var för oss cyklister något av en centralpunkt i tillvaron såsom navet i vår cykelburna existens. Alla älskade honom och i synnerhet barnen, som han lät pumpa upp sina fotbollar med sin luftslang. Han var du med alla, och han kunde alltid åtgärda vilka cykelproblem man än kom dragandes med, ty han hade alltid de rätta reservdelarna. Han var stor och fryntlig, tämligen rund och flåsade ständigt när han bar in och ut cyklarna varje dag, men vem kunde tro att han skulle ta så hastigt farväl? Ingen hade ens lekt med tanken. Men dubbelsidig lunginflammation plus hans diabetes i samband med en hjärtinfarkt blev för mycket för honom, och så många punkteringar på ett och samma däck kunde inte ens han åtgärda. Man kan dock trösta sig med att han dog lycklig: han hade en ganska ny förtjusande ung taiwanesisk fru med två barn; så man kan säga att han dog mitt i kulmineringen av sin levnads fest, ehuru han väl aldrig blev helt färdig med densamma, liksom vi heller aldrig blev helt färdiga med honom; ty vart ska vi nu ta vägen med alla våra cykelproblem? Utan hans färdighet är vi cyklister alla plötsligt såsom hemlösa.

Ahasverus, del 24 : Teoderik den Store.

En konung som jag tyckte mycket om var Didrik av Bern, Teoderik den store, konung av Verona och Ravenna och praktiskt taget över hela världen. Hans egentliga rike var Italien, men i själva verket var han inte bara östgoternas konung utan hela Europas och alla germaners hövding. Inte bara västgoterna, frankerna och

burgunderna, alemannerna, vandalerna och hunnerna åtlydde honom, utan själva det östromerska riket, Konstantinopel och kejsaren därstädes darrade för honom. Han hade kontakter med de yttersta folken i Thule, som var hans folkstams hemland, med ester och letter i Baltikum, med de avlägsnaste germanska resenärer i Skytien och med de då ännu icke hotande longobarderna, och hans internationalism och politiska universalism var av samma slag som Augustus'. Han var en ädel men svårmodig man, mycket världsvis och human men ensam, och han led av den smärftfulla egenskapen att genast kunna genomskåda folk. Ingen kunde någonsin lura honom, och ingenting kunde någonsin göra honom lycklig. Han kunde göra mycket för andra och för världen men ingenting för sig själv.

En så klok och allvarlig man hade endast en fara i sin egenskap av konung över Italien att frukta, och det var det romerska kejsardömet och kejsartiteln. Det första jag sade till honom, när jag trädde inför hans allvarliga pokeransikte i Ravenna, var att han skulle ta sig i akt för romarna och deras smicker.

"Jag har blivit smickrad i hela mitt liv och ej allenast av romare," sade han likgiltigt. "Vem tror du kan lura mig med sådant?"

"Rom."

"Jag har aldrig varit i Rom men lär väl småningom befria den staden också från de sista resterna av Odovakarmaffian. Vill du avråda mig från att komma dit?"

"Jag avråder dig blott från att ha något att göra med kejsardömet's frestelser."

"Jag blev uppfostrad hos kejsaren i Konstantinopel som en god got och arian. Som arian är jag immun mot alla den etablerade kristendomens storhetsvansinnen och anfäktelser i form av intolerans och schismer. Det är bara arianerna, de kristna hedningarna i världen, som är toleranta idag. Därför är också vi goter och vandaler, vi trogna arianer mäktigast i världen idag. Hur tror du då att den befängda etablerade kristendomens schismatiker och fixerade dogmatiker skall kunna rubba min tolerans ur fläcken?"

"Min instinkt säger mig att din tro är alltför ren för att kunna undgå att besudlas av Roms dekadens och förvirring, och det vill jag skydda dig från och varna dig för."

"Kan du då sätta dig över ödet, du övermodige judiske narrprofet? Tror du att det kan undvikas att jag blir konung även över Rom? Vem tror du att du är? Guds enfödde son?" Det var ett omiskännligt hån i den frågan, som alltför väl uttryckte att han inte gav ett vittne för hela den etablerade kristendomen. "Ingen kan ju regera detta bråkiga land utom jag. Ingen har kunnat ge romarna Pax Romana efter Augustus utom goternas barbakonung. Freden och välmågan är så total i Italien numera, att man kan lämna en börs med guld på vägen utan att någon annan än dess ägare någonsin lägger beslag på den. Så bra har inte latinerna haft det sedan Numa Pompilius, som om en nordisk german var vad romarna behövde som ordningsställare i landet. Kom igen, min vän, när jag är i Rom. Då kan du försöka göra något åt mitt öde. Men fram till dess är min framgång och lycka lika rak som Italiens."

Och han tog den gången vänligt avsked av mig. Jag följde hans råd och såg honom inte igen förrän många år senare, då han befann sig i Rom och var dess herre.

"Jaså, är det du," sade han spydigt, "mitt judiska orakel. Vad har du att säga den här gången? Du ville senast avråda mig från att ha något med Rom att göra. Men som du ser har omständigheterna tvingat mig till Rom, och ingen är gladare åt det än romarna själva och deras skuggkejsare påven. Nå, vad menar du nu om mitt framtida öde?"

Jag hade under min vandring i hans hov märkt en yngling som var där som gisslan. Det var en allvarlig, smärt och välskapt ung man med runt och friskt ansikte

som med sin målmedvetenhet och karaktärsfasthet genast i mycket hög grad hade påmint mig om den gamle Diocletianus. Men denne yngling var kristen och redan mycket fanatisk.

"Vad är det för en yngling du har som gisslan där ute?"

"En herde från Illyrien. Så du har också fäst dig vid honom."

"Ja. Vad heter han?"

"Narrgubben till påve kallar honom för Justinianus."

"Han ser ut som en boren mystiker."

"Han kan kanske bli din konkurrent?"

"Nej, men din."

"Hur så?"

"Jag förutspår, att han skall vräka ditt rike över ända och göra slut på goternas namn i Italien."

"Den gossen blir aldrig krigare. Det är han för filosofisk för. Men om han vill utplåna mitt rike, så må han göra det. Kan han ersätta det med ett bättre rike, så må det vara hänt, men jag tvivlar på att han kan göra det. Jag lever inte längre när han är vuxen, och mina landsmän är redan lika slappa och ignoranta som italienarna. Har du sagt det till honom?"

"Nej."

"Gör det inte heller. Låt det bli en överraskning för honom. Det blir roligare så."

Och han blinkade åt mig vänligt leende, som en annan Antoninus Pius. Jag hade ingenting mer att säga honom.

Han bjöd mig sedan på gott vin och förplägade mig väl så länge jag stannade i Rom. Vi lämnade Rom samtidigt, och när vi omsider skildes i Neapel sade jag honom rent ut:

"Jag tror aldrig att Italien åter kommer att få komma i så goda händer som dina."

"Säg inte det," genmälde han genast. "Jag tror säkert att vilken illyrisk herdegosse som helst skulle kunna göra mera åt den romerska frågan än jag."

"Just därför var du den idealiske konungen av Italien: du struntade i imperiet."

"Och därför skall imperiet strunta i mig," log han.

Och alltsedan dess har jag ibland undrat över vad han menade med det. Kunde han mena, att hans antiimperialistiska och antiexpansionistiska sätt att regera, med all den fred och välmåga det gav landet, skulle glömmas och överges så snart han var död? Faktum är, att goternas livskraft och höga positivistiska levnadsmoral försvann med honom. Den siste goterhövdingen var Totila två generationer senare, som i någon mån försökte upprätthålla goternas storsinne och motverka deras undergång utan att lyckas. Justinianus, som aldrig själv drog i fält, lyckades genom sina krig med Totila inte bara förintade östgoterna, utan han blev därigenom även den som för alltid förintade Italiens välmåga. Och detta onödiga nidningsverk utförde han egendomligt nog genom en person som var alla tiders godtrognaste och kanske ädlaste fältherre: min vän Belisarius.

(forts. i nästa nummer.)

Shakespearedebatten : De viktigaste argumenten för earlen av Derby

1) Ungefär 85% av Shakespeares dialektala ord och uttryck hör hemma i Lancashire, Yorkshire och Cheshire i norra England, ungefär 10% kommer ännu längre norrifrån som Skottland, medan endast ytterst få hör hemma i mellersta och södra England, varifrån Shakespeare kom (Warwickshire). Bland Shakespeare-

kandidaterna var det bara Derby som kom från norra England. Han var svärson till earlen av Oxford och liksom denne en brinnande teaterentusiast. Han var ännu mera katolskt involverad än Oxford, då han var katolikernas kandidat till tronen - han var inte en mera avlägsen släkting till drottningen än kung Jakob av Skottland. Hans äldre bror Ferdinando, den femte earlen av Derby, även han mycket aktiv inom teatern, skolkamrat med Marlowe och producent av dennes pjäser, blev troligen förgiftad av katolikerna i april 1594 då han vägrade ta deras parti mot drottningen. Därigenom hade William Stanley, den 6:e earlen av Derby, alla tänkbara skäl att ligga lågt och undvika rampljuset. Av de tre kandidaterna Bacon, Oxford och Derby hade han de starkaste skälen till att dölja sitt författarskap om han skrivit så berömda pjäser som Shakespeares.

2) "En midsommarnattsdröm" torde ha skrivits för earlen av Derbys bröllop den 26 januari 1595, och ingen hade varit mera motiverad att skriva det än han själv. Karaktären Theseus med sina sportintressen är ett porträtt av honom, och styckets astrologiska detaljer binder det vid datumet för detta bröllop.

3) I "Kärt besvär förgäves" förekommer karaktären Holofernes, en pedantisk lärare, som är en karikatyr av Richard Lloyd, som var Derbys privatlärare och bevakare på dennes minst treåriga rundresa i Europa till bland annat Frankrike, Spanien och Navarra. Att Holofernes är en karikatyr av just Richard Lloyd bevisas av förekomsten av tablån "*The Nine Worthies*" ("De nio hjältarna") som gycklas med i slutet av pjäsen, som i verkligheten var författad av Richard Lloyd, tryckt 1583 men framförd offentligt endast i norra England. Ingen annan hade varit motiverad att karikera Richard Lloyd än dennes överbeskyddade privatelev William Stanley, som led av sin lärares egenskap av förklade under hela hans kanske fem år långa Europaturné.

4) Derby besökte eller genomreste alla de länder och platser som förekommer i Shakespeares pjäser, som ofta beskrivs med exakt eller intim lokalkunskap.

5) Pjäsen "Hamlets" premiär ägde av allt att döma rum i Helsingör den 13 juni 1585, och dess första version kan ha varit skriven på skoltyska av en engelsman, då tyska var det språk som talades vid det danska hovet. Bland dem som var med märks skådespelarna Kemp, Bryan och Pope, kärnan i alla Shakespeares teatertrupper, från Lord Stranges män (den äldre brodern Ferdinandos teatersällskap) till Lord Chamberlains män, som producerade nästan samtliga pjäser med Marlowe och Shakespeare som författarnamn. Redan "Ur-Hamlet" kännetecknas av exakt och intim kunskap om förhållanden vid det danska hovet 1585, vilket indikerar att pjäsen troligen skrevs på ort och ställe enkom för den högtidliga invigningen av Kronborgs Slott, som ägde rum denna dag. Vid denna tidpunkt var Oxford, Bacon och Shakespeare alla hemma i England, Marlowe förmodar man att då var i Rheims i Frankrike, medan Derby var i Tyskland med ärenden i Wittenberg och kan ha medföljt de engelska skådespelarna till Danmark för detta teaterhistoriskt utomordentligt intressanta tillfälle.

6) Den konsekvent ädla karaktären i alla Shakespeares verk, som bara förädlas ytterligare med åren, demonstrerar tydligt att deras författare måste ha varit adlig. I "Richard III" erbjuds kronan åt earlen av Richmond, senare Henrik VII, av en earl av Derby. Detta finns inte upptecknat i historieböckerna. Av kandidaterna var endast earlen av Oxford lika adlig som Derby.

7) Dikten "Fenix och sköldpaddan" skriven senast 1591 handlar om medlemmar av Derbys familj, närmare bestämt Williams halvsyster Ursula Halsall och hennes make Sir John Salusbury av Lleweni i Denbighshire, själv en diktare och främjare av

diktare såsom Jonson och Chapman. Dikten kan ha skrivits redan så tidigt som 1586 till deras bröllop.

8) Det finns inga kopplingar från Shakespeare, Marlowe, Oxford eller Bacon till Lancashire. Det finns en teori att Shakespeare skickades upp dit som tonåring under namnet William Shakeshafte för att han skulle undgå förföljelsen av katolikerna i Warwickshire, men bevis saknas för detta. I stället har man funnit att den förmodade Shakespeares pseudonym 'Shakeshafte' som var anställd hos Derbys som informator i själva verket hörde hemma i de trakterna och kom från en fiskarfamilj.

9) Poeten säger själv i sonett 136 att "mitt namn är Will". Endast Will Stanley (W.S.) hade detta namn William bland kandidaterna utom Shakespeare.

10) När William Stanley, den 6:e earlen av Derby, dog i september 1642 vid 81 års ålder stängdes alla teatrar i England, och inbördeskriget bröt ut, i vilket puritanerna gjorde sitt bästa för att förrinta allt som hört till den elisabetanska epoken. Bland annat brändes familjen Derbys gods och slott upp med dess berömda bibliotek, som vi därmed aldrig får veta vilka hemligheter det innehöll. Eftersom 'Shakespeare' hade så tydliga kopplingar med Lancashire och Derbys är det inte otroligt, att ett antal om inte alla originalmanuskript kan ha förvarats där. Man har aldrig påträffat något originalmanuskript av 'Shakespeare'.

Arcangelo Corelli (1653-1713)

Han är en av de två framstående italienska kompositörer som hade drottning Christinas mecenatskap i Rom att tacka för mycket i den goda början på deras framgångsrika karriärer. Den andre var Alessandro Stradella (se Frtk nr. 81), men Corelli är den intressantare av de två, då han var den bättre musikern och då hans inflytande sträckte sig längre. I motsats till Stradella hade han även en balanserad karaktär, som var honom mycket behjälplig i tjänandet av musiken och sina medmusiker, och han hade aldrig samarbetssvårigheter med andra fastän han hade att göra med så betydande giganter på den tiden som Alessandro Scarlatti och Händel, vars operor och konserter han framförde.

Hans personlighet var väl överensstämmande med namnet, vilket det finns talrika vittnesmål om: han utstrålade en ärkeängels serenitet och var enbart angenäm att ha att göra med, vilket inte hindrade hans ansikte från att vrida sig i grimaser och konvulsioner och hans ögon från att brinna eldröda och nästan rulla ut ur sina hålor i den frenetiska ansträngning och koncentration som han lade ner i sitt violinspel. François Couperin avgudade honom och Lully avundades honom, före Haydn såldes ingen musik bättre än hans, och långt in på 1800-talet fortsatte han få tacksamma hyllningar för sin musik av samtida och efterkommande kolleger. Vivaldi och Telemann, Tartini och Bach och till och med Rachmaninov har ägnat honom sin hyllning i egna verk byggda på hans idéer.

Ändå åstadkom han relativt litet. Det revolutionära i hans musikgärning är att han är den förste som satsar helhjärtat på kvalitet och sätter denna framför och över kvantiteten. Han gjorde alltså ingen bruksmusik utan koncentrerade sig helt på konstmusik. Som sin tids mest inflytelserika violinlärare insisterade han på rigorösare disciplin och strängare krav på precision, det skulle vara perfekt eller inte alls, medan den tidigare universella regeln hade varit "hellre än bra". Han genomförde också systemet med jämn parallell stråkföring i orkestern - tidigare hade stråkmusikernas stråkar ofta kolliderat, då envar fört sin stråke som han själv behagade. Hans verk är

enbart instrumentala: han skrev för soloviolin, för stråktrio och för kammarorkester. Det var allt. Hans sex opus omfattar bara 49 triosonater, 12 Concerti Grossi, tre kvartettsonater och en sinfonia, inalles 65 verk. Jämför denna kvantitet med Bachs och Händels tusentals mastodontverk. Likväl föredrar många än idag Corellis betagande julkonsert mot Bachs mera stökiga juloratorium. Alla Arcangelo Corellis verk är renodlade och finputsade som perfekta marmorstatyer, de är outslitliga och raffinerade och alltid behagliga. Det har sagts om honom, att konsten har bara två ärkeänglar: Rafael inom måleriet och Arcangelo Corelli inom musiken.

Filmskörden

En av de mest kritikerrosade filmer som gått i år är Sam Mendes' "*Road to Perdition*" med Tom Hanks i huvudrollen som yrkesmördare och Paul Newman som hans allsmäktige arbetsgivare. Problemet är att Paul Newman har en oförbätterlig son som förskingrar sin fars pengar och ger hans anställda skulden. När denne son tillsammans med Tom Hanks besöker en som är skyldig Paul Newman pengar för att tala honom till rätta tappar sonen tålmodet med honom och skjuter ner honom. Tom Hanks är van vid sådant. Det hör till hans jobb att assistera vid dylika uppgörelser. Problemet är bara det att hans lille son smugit sig med i bilens bagagelucka och sedan blivit vittne till hela scenen från en källarglugg. Följaktligen beslutar sig den genomkorruperade sonen till Paul Newman för att likvidera Tom Hanks och hela hans familj för att undanröja farliga vittnen. Men det går inte riktigt som han hade tänkt sig.

Vi får följa med Tom Hanks och hans lille son på en nervpirrande och hjärtskärande odysse genom 30-talets laglösa USA mellan olika mördare och korruperade allsmäktiga samhällskoryféer, medan Tom Hanks bara är livrädd för en enda sak: att hans son ska bli en likadan mördare som han själv. Emellertid tycks de klara sig, härvan nystas småningom upp och koms till rätta med, och allt synes gå mot ett lyckligt slut trots allt, om det inte var för en gemen pressfotograf med specialitet att fotografera döda efter att han själv tagit livet av dem, en ytterst morbida roll lysande spelad av Jude Law....

Naturligtvis är filmen sevärd. Det är ett klassiskt irländskt ödesdrama på helt mänsklig grund utan tekniska eller onödigt dramatiserade effekter. Fastän scenerna mestadels är dystra, långsamma och mörka är intensiteten hela tiden konstant och tillskärps oavslutligt. Både Tom Hanks och Paul Newman har sällan varit bättre.

Andra klassiker i samma genre som tål att jämföras är "*L.A. Confidential*", Russell Crowes genombrott, där han spelar den brutale polisen som hela tiden tappar kontrollen men ändå får rätt till slut i en komplicerad men skickligt uppbyggd korruptionshärva i Los Angeles med högsta polisen själv som den största skurken i spelet. Den har beskyllts för att vara extremt våldspornografisk, men detta har försvarats med att våldsinlagen har en enbart dramaturgisk funktion.... En sådan film kunde givetvis inte ha gjorts utan våld.

Mera äktirländsk var då "*A Further Gesture*" av Robert Dornheim med den oförliknelige melankolikern Stephen Rea i huvudrollen som den fängelsedömda nordirländaren som av en slump åker med i ett fängelseupplopp och lyckas fly tillsammans med ett dussin andra interner i en tjugo minuter lång outhärdligt

spännande flyktscen som slutar med att de flesta fångarna massakreras medan de få överlevande åker i plurret....

Stephen Rea klarar sig dock och hamnar slutligen i New York, där han får ihop det med politiska flyktingar från Guatemala, som planerar mord på en förtryckargeneral därstädes som gjort slut på deras familjer. Det går som det går. Stephen Rea är som alltid lysande och oförglömlig, han får mestadels göra martyroller men har även gjort huvudrollen som polisen i Rostov som får på sin lott att gå till rätta med Sovjetunionens förste massmördare i närkamp med den mäktiga sovjetbyråkratin, som hävdar att existensen av massmördare är omöjlig inom Sovjetunionen och styr hela polisväsendet och brottsutredningen efter denna hopplösa utgångspunkt....

Mest irländsk var dock *"Divorcing Jack"* av David Coffrey med David Thewlis i huvudrollen som den hopplöst alkoholiserade journalisten som ytterst ofrivilligt blir inblandad i den högsta nordirländska brottsligheten där alla utsätter varandra för bomber och där Thewlis tvingas agera som kurir och turvis hotas till livet och utsätts för attentat av än den ena parten och än den andra med alla hans flickor inblandade, av vilka den mest raffinerade är en nunna.... en makalöst svart komedi som är hur rolig som helst i allt sitt överdåd av absurda politiska våldsamheter, som det är på Nordirland.

Den mest lysande alkoholistfilmen var emellertid John Hustons filmatisering av *"Under vulkanen"* med Albert Finney i huvudrollen som den avhoppade brittiske konsuln i Mexico 1939, vars bror Anthony Andrews knullat hans fru, så att hon (lysande spelad av en av mina favoritaktriser, Jacqueline Bisset,) begärt skilsmässa från Albert till följd av dennes tröstlösa dryckenskap efter äktenskapsbrottet... John Huston är ju delvis irländare själv, så han kan det här med irländska överdrifter och kan hantera dem och driva dem hur långt som helst utan att förlora kontrollen. Filmen börjar som en absurd komedi, man skrattar på sig hela tiden, och Albert är kroniskt mer än bara påstruken genom hela filmen, som småningom tillspetsas och blir allt svartare som komedi för att sluta som den bittraste tänkbara tragedi, allt i skuggan av den ständigt hotande politiska världskrisen 1939 med nazister och fascister i alla buskar och under vulkanen Popocatepetl. En svindlande skicklig filmatisering av en nästan omöjlig roman, som nästan blivit bättre på film tack vare John Huston.

En annan svindlande absurd film var *"The Frighteners"* med Michael Fox i en roll som klippt och skuren för honom som efter att ha förlorat sin fru i en bilolycka blir ett överkänsligt medium som ser spöken mitt på ljusa dagen, varför han anlitas av folk med spiritistiska intressen, men han är lite för bra, och farliga spöken börjar uppleva honom som ett hot. När den ena efter den andra i hans omgivning dör utan naturlig anledning börjar han förstå att någon på andra sidan graven kör med argan list, varpå spänningen oavbrutet börjar bli mer och mer outhärdlig ju värre konfrontationerna blir med mördaren från andra sidan graven. Filmen är alldeles ovanligt extrem på alla sätt, effekterna överträffar hela tiden sig själva, samtidigt som humorn oavbrutet accelererar. Skrattet sätter sig i halsen hela tiden medan man ändå inte kan upphöra att skratta, samtidigt som man nästan inte vågar se mera, när massmördarna går lösa på sjukhuset och mejar ner läkare och patienter utan åtskillnad på jakt efter spökjägaren Michael Fox, som haft otur att få dem på kornet.... Finalen kröns med ett lyckligt slut trots allt efter en väl magstark stuvning av ständigt starkare kryddor. Hoppas filmen kommer i repris.

Som väl är kunde man varva ner med slitstarka klassiker som Jean Renoirs underbara *"Spelets regler"* från 1939 och Marcel Carnés *"Paradisets barn"* från 1945, i underfundighet och skönhet outslitliga filmer som bör ses om med jämna mellanrum

liksom andra 40-talsfilmer, som undantagslöst och genomgående fortfarande tycks överträffa allt som filmats senare, - till och med en sådan skröna som "*Sherlock Holmes och det hemliga vapnet*" från 1942 med Basil Rathbone och Nigel Bruce som tidernas bästa Holmes-Watson-par på jakt efter nazister som försöka komma över det perfekta vapnet som smugglats ut ur Schweiz av dess uppfinnare, vars svaghet för kvinnor äventyrar inte bara hans egen men hela världens framtid.... till och med en sådan skröna överträffar i all sin befängdhet det mesta Sherlock Holmes som filmats senare.

Den senaste Harry Potter-skrönan har nyligen haft premiär, men då köerna är långa fastän föreställningarna är många (omkring tio om dagen i Göteborg) lär den gå länge ännu.

Kalender, december 2002.

dec.

2 : 200 år sedan England sålde Surinam (Nederländska Guyana) till Nederländerna.

4 : 80 år sedan Deanna Durbin föddes.

5 : 100 år sedan Emeric Pressburger föddes.

7 : Ellen Burstyn 70 år.

8 : Drottning Maria Stuart fyller 460 år, halshuggen av drottning Elisabeth.

10 : César Franck fyller 180 år.

13 : 35 år sedan kung Konstantin av Grekland gick i landsflykt.

18 : Steven Spielberg 55 år.

19 : 100 år sedan Sir Ralph Richardson föddes, (känd från bl.a. "Doktor Zjivago".)

21 : Kung Harald av Norge 65 år.

- 90 år sedan Danmark, Norge och Sverige gemensamt deklarerade sin neutralitet i alla kommande krig.

- 70 år sedan Fred Astaire och Ginger Rodgers tillsammans för första gången dansade offentligt på film i "*Fly Me Down to Rio*".

- Jane Fonda 65 år.

22 : Ralph Fiennes 40 år, ("Den engelske patienten".)

24 : Ava Gardner, Hemingways älskarinna, skulle ha fyllt 80 år.

25 : Sir Isaac Newton 360 år.

- 25 år sedan Charlie Chaplin dog, 88 år gammal.

- 1650 år sedan den första kristna julen firades.

- 60 år sedan striderna vid Stalingrad kulminerade.

27 : Louis Pasteur 180 år.

- 75 år sedan Jerome Kerns "Teaterbåten" hade premiär.

28 : 65 år sedan Maurice Ravel dog.

31 : Anthony Hopkins 65 år.

Bröllopsresan, del 2 : Den okända kusinen.

Färden genom Tyskland gick smärtfritt så när som på de eländiga moderna tyska nattågsvagnarna för sittare i andra klass, där kupésystemet fullständigt har utslutits och man i stället är hänvisad till nackkrossarfåtöljer i sardinburksvagnar värre än flygmaskiner. Hur någon alls kan sova i sådana stolar utan att vakna med krossad nacke är mig ett mysterium.

Men från München fick jag angenämt resällskap genom en trevlig dam som bott fem år i Sverige och behärskade både engelska, franska och italienska utom sitt

hemspråk tyska. Hon hade arbetat för Orkesterföreningen i Stockholm och beklagade mycket att hon aldrig lyckats få sina två söner musikaliskt intresserade. Hon hade även rest i Indien men genom en olycklig ehuru välmenad rekommendation hamnat i Kashmir i fel årstid - i november, när det borde ha varit i augusti. Hon hade bara frusit hela tiden, då man i Kashmir sällan har pålitlig värme inomhus.

Hon var mycket livlig och berättade mycket och gärna från sina vittomspännande erfarenheter inte minst i Sydtyrolen, där hon kände till alla vandringslederna. Hon nämnde att man kunde vandra genom och över dolomiterna hela vägen från Brixen (Bressanone) till Venedig, vilket hon rekommenderade mig att pröva någon gång.

Välkommandet i Italien blev tyvärr mindre trevligt. Den förste italienske konduktören krävde mig på extra supplement, fastän jag redan betalat det erforderliga supplementet i Sverige. Inga argument hjälpte. Jag hävdade förgäves att jag inte förstod varför jag måste betala samma supplement två gånger, särskilt enär jag hade papper på att jag redan betalat det en gång, men konduktören hänvisade mig till stationsmyndigheterna i Verona. Min trevliga medpassagerare bekräftade att jag blivit lurad. Hon hade inte behövt betala för något supplement.

Men sommaren log fortfarande i Italien. Runt Brenner var bergen vita men inte av snö utan bara av frost, vilket särskilt gav träden och skogarna ett nästan övernaturligt trolskt utseende, som om barken och löven var vita i stället för bruna och gröna, medan samtidigt höstfärgernas glödande prakt i alla nyanser från guldgult till purpurrött gjorde tågresan till en fest för ögat - det var omöjligt att koncentrera sig på läsning. Även den första riktiga cappuccinon i tåget uppfyllde en med den välgörande känslan att stå på fast kulinarisk mark i Italien igen.

Rent formellt hade nedresan fungerat perfekt - omedelbar överfart i Helsingborg, omedelbart Köpenhamnståg i Helsingör, exakt lämplig middagsrast i Hamburg, ingen onödig väntetid i München, inga förseningar, och omedelbar stadsbuss i Verona direkt hem till lunchbordet hos familjen, där Ida väntade glädjestrålade med tagliatelle, rostbiff, frukt och rödvin samt kaka och kaffe. Även Cristina var på strålande humör och ville att jag skulle stanna tillräckligt länge för att få hinna träffa en hel drös av nya vänner som hon hittat. Men dagens clou var mötet med den legendariska kusinen Laura.

Jag hade hört talas om henne i alla dessa år men aldrig fått träffa henne. Hon hade fört en mystisk existens i isolering som ensamstående moder med sin dotter Petra, och inte ens hennes bror Alberto hade fått se mycket av henne. Nu hade dottern som fullvuxen med sin sambo öppnat en glass- och kaffebar i närheten, där Laura hjälpte till. Achille hade av en händelse gått till baren med några vänner och där överraskats av att värdinnan var självaste Laura, hans barns okända och mest mystiska kusin. Sedan dess hade stället varit väl gouterat av släkten.

Cristina och jag gick dit på kvällen. Laura är över 55 men vackrare än sin dotter, som är åt det rundare hållet. Hon hade minsann inte öppnat en glassbar utan någon tanke på att hon även själv skulle kunna få njuta av det. Även Laura hade hört talas om mig i alla år, och bekantskapen var ömsesidigt tacknämlig att göra. Hennes forskande och mönstrande blick uteslöt alla tvivel om saken: som jag alltid hade misstänkt var hon var hon den intressantaste av alla mina italienska kusiner.

Vår första bekantskap var naturligtvis flyktig, men ändå fick man ett klart intryck av henne som en god människokännare med oanade djup i sitt hjärta. På min fråga om vi skulle ses igen på bröllopet om lördag svarade hon dock: "Nej, ty även om jag inte kommer blir de gifta ändå." Vad ska man kalla det? Kanske en oemotståndligt fin manöver för att göra sin person desto mera märkbar genom att lysa med sin frånvaro?

Hon lär bli den enda frånvarande släktingen, och de närvarande lär ska bli mer än ett hundratal.

(Bröllopet i nästa nummer.)

Den teatraliska resan till Epidauros, del 7 : Storm över Adriatiska havet.

Vandrarhemmet i Patras hade chockhöjt priset från 2000 drakmer (6 Euro) till 9 Euro genom den förfärliga Eurorevolutionen. Det var tyvärr helt normalt - så hade de flesta gjort. Elias, min värd i Athen, var en av de få som heroiskt simmade mot strömmen. Han höll fast vid sitt låga pris på 6 Euro natten, medan exempelvis det stora internationella vandrarhemmet i Athen, känt som det billigaste, tog 8:50 om man var medlem. Elias försvarade sitt låga pris med att hans "Annabel" var så pass anspråkslöst, att om han höjde priset skulle inga gäster komma. Nu hade han en stadig ström av gäster året runt, och under månaderna juni-augusti skulle han höja priset till 7:50 för att i september sänka det till normal nivå igen. Som avskedspresent till mig gav han mig en flaska ungerskt vitt vin som han haft stående i några år som ett problem och anledning till ständig undran över hur det skulle åtgärdas.

Men det 50% höjda priset i Patras avgjorde saken: jag reste vidare till Italien genast och uppsköt Olympia till en annan gång. På vandrarhemmet förekom mest bara negrer - jag räknade upp till ett tiotal, en förkrossande majoritet, alla troligen från Nigeria eller där omkring. Jag frågade mitt gamla värdpar om Charlie och fick den förkrossande nyheten om honom att han hade stadgat sig och skaffat sig hus och bil och hade hur mycket arbete som helst, just det öde som han hade fruktat mest av allt. Tyvärr såg det ut som om jag inte skulle få träffa honom den här gången.

Det visade sig att mitt gamla värdpar i Patras hade varit i Nauplion samtidigt som jag, och de hade blivit lika lyckliga vittnen som jag till vårens plötsliga entré i Grekland. I Patras var det redan varmt, men likväl låg det fortfarande snö kvar på topparna av Peloponnesos' endast tusen meter höga berg.

Allt talade unisont för att jag hade fattat rätt beslut. Det hade inte funnits några Internet-möjligheter i Patras till att meddela släkten i Italien en försenad ankomst till Verona om jag valt att stanna ett dygn extra i Patras. Båten "Superfast IV" väntade, allt var klappat och klart, så det var bara att fira en avskedsmiddag i Patras på restaurang Olympia med säsongens sista moussaka och därtill lämpligt gott vitt vin. Där satt man sedan i solen och mådde gott resten av dagen. Det var årets tredje utomhusmiddag efter en på Epiros och en på Pollike i Athen, men först denna kändes helt övertygande, då varken vind eller kyla störde den naturliga utomhustrevnaden.

Båtresan över till Italien blev emellertid stormig både utomhus och inomhus. Man hade oturen att komma på samma båt som en fransk skolklass, ett massivt uppbåd av cirka 70 ungdomar i sin värsta ålder (14-15) och av alla kön, som översvämmade hela båten och särskilt sittsalongen, så att allt hopp om någon sömn den kommande natten for sin kos. Dessa ivriga ungdomar rasade, klättrade, bredde ut sig och sprang skrikande omkring överallt var man än försökte ta sin tillflykt i båten. De flyttade på ens bagage och mosade ens fruktpåse, de tog ens plats och hindrade en från att komma fram med att spela kort och göra annat liggande på golvet i grupper, så att det definitivt inte kunde bli någon harmonisk resa. Ungdomar är ju sådana i den åldern, att hela världen bara är till för dem och för att tjäna dem, och ingen annan människa har något att säga till om, inte ens beträffande sina egna rättigheter. Inte heller fanns "Aqua di Parma" ombord. Lyckligtvis hade man dock tillräckligt med vin med sig från Athen:

hela 3 liter, flaskan jag fått av min värd Elias, en ny 1,5 liters flaska Retsina jag köpt som reseproviant samt en halv liter kvar av den gamla. Denna massiva reservmobilisering skulle väl i alla fall tillförsäkra mig någon sömn någonstans under natten.

Jag sloknade redan vid 11-tiden i en soffa i baren under iakttagande av dådkraftiga amerikanska actionfilmer på salongsvideo, men när "Sleepers" körde i gång (av Barry Levinson med Brad Pitt, Robert de Niro, Vittorio Gassman, Kevin Bacon och Dustin Hoffman) somnade jag genast och förblev i förvriden ställning anpassad efter opasslig soffa till klockan fyra. Då var allt tyst ombord utom videofilmerna, som fortfarande höll på med allsköns avancerad action. De hade nått stadiet av Klaus Maria Brandauer som Caesar i kamp med vilda läspande galler i Frankrike som alla talade en erbarmligt vulgär amerikanska. Det var bara cowboyutstyrseln som fattades. I stället bar de vikingahjälmarna. Då gick jag därifrån och somnade i en stol - och sov på nytt till klockan tio. Då var Adriatiska havet i storm.

Det regnade och öste och blåste och haglade. Det var bara att hålla sig inomhus. Omvärlden visade alla tecken på att våren hade kommit av sig totalt, och det blev bara kallare hela tiden.

Ombord hade den franska skolutflykten på 70 bångstyriga ungdomar av alla könen satt i gång ett omfattande kuddkrig. Det var bara det som fattades. Ingen gick säker ombord mera. De slogs med allt men mest av allt med varandra.

Det hårda vädret gjorde dessutom att färjan försenades. Till slut gick jag fram till pursern och frågade rent ut: "Hur mycket är vi försenade?" Han var det totala stenansiktet och svarade att vi inte alls var försenade utan att vi skulle nå hamn om 20 minuter. "Men man ser inte ens land ännu," plågade jag honom. Han vidhöll sin sak, som givetvis var rena lögnen.

Färjan blev 1 1/2 timme försenad, och vi trodde aldrig att vi skulle få se land igen. Det stormade, och allt var bara mjölk. Men plötsligt började Anconas bergiga konturer dramatiskt framträda på nära håll ur ingenting. Ancona ligger ju på en udde som sticker ut från Italien som en puckel mot Adriatiska havet, och det karakteriseras av höga randiga berg och klippor, som i stormväder kan ge associationer till Gibraltar och Kap Horn. En halv timme senare anlöpte vi hamnen och hade äntligen lämnat stormen bakom oss.

Men jag hade ännu en resa kvar till Verona. Full av oro på grund av förseningen nådde jag Anconas järnvägsstation och ringde genast Verona. Jag hade tur som kom fram. Man väntade mig där fyra timmar senare vid halvtiotiden på kvällen.

Det gick ett extra snabbt "Superfast"-tåg till Bologna om några minuter, och jag fick biljett till detta vidrigt hypermoderna tåg, där man inte ens kunde fälla ner stolsryggarna. I Ancona var det 12 grader men i Bologna knappt mer än 6, och alla gick omkring och huttrade i vinterkläder. Ett mera lagom tåg förde mig vidare till Verona, som nåddes 21.15. Då gick det inga bussar i Verona längre. Man måste gå tvärs genom staden, alltså gjorde man det och kom fram klockan 10. Där väntade varm soppa, kyckling, rödvin och frukt. Så slutade den åtta dagar långa grekiska trippen för denna resa.

(Avslutning i nästa nummer.)

Hälsoresan, del 13 : Hos Edith Wharton i Palermo.

Paola var tyvärr inte frisk. Hon hade efter en semester i Grekland i augusti drabbats av en förkylning som satt sig i lungorna, och hennes bronkit var så seglivad, att hon

ibland måste ha syrgas, för att alls få tillräckligt syre. Hon stannade hemma från arbetet och låg mest i soffan och tittade på TV medan hon långsamt återhämtade sig.

Hennes mor kom ner på besök, som jag inte sett på nio år. Hon hade plötsligt blivit vacker, vilket hon inte brukade vara, då hon var en tämligen robust tant. Men kriser och makens bortgång hade fått henne att tackla av och förlora alla onödiga kilon, och plötsligt hade hon vid 70 år blivit vacker. Hon mindes min far mycket bra, som var mycket här under 80-talet, och vi hade mycket att prata om när det gällde gamla minnen.

Min infektion började också kännas påfallande bättre. Jag vet inte var det var som jag stötte mitt smalben mot en klippa, då jag inte märkte det själv förrän något började svida innanför byxan, varpå jag drog upp byxbenet och konstaterade ett till synes ytligt och ofarligt sår. Jag struntade i det, och i Delfi kutade jag omkring överallt och ignorerade fullständigt att såret började ilskas mer och mer. Efter Kap Sounion var det definitivt infekterat, och jag fick inställa den planerade utflykten till Epidaurus, då det inte längre var möjligt för mig att röra mig obehindrat.

Det var med all sannolikhet den höga temperaturen som gjorde att såret blev fatalt - när det är mycket varmt vill sår inte läka sig, och temperaturen omkring Athen var 40 grader. Infektionen hade redan förföljt mig ut ur Grekland och ända till Palermo och blev endast mycket långsamt bättre. Jag var tvungen att vila benet, om det inte skulle bli värre igen, och Palermo erbjöd nu det rätta tillfället - jag kunde sitta inne och läsa och skriva hela dagarna om jag ville. Infektionen var fortfarande såpass allvarlig att jag måste ha den under regelbunden uppsikt och hela tiden tvätta det svårt varade såret, som aldrig ville sluta avge blod och var och vätskor i visserligen små men oblidkeliga mängder. Den klaraste förbättringen var att det inte sved alldeles ohyggligt längre. I Athen hade det ibland gjort så ont att jag nästan blivit galen. Jag hade aldrig haft en sådan infektion förut.

En ljuvlig natts sömn på en god middag gjorde susen, så att jag nästa morgon vågade ge mig ut på en utflykt till mitt älskade Cefalú, som jag inte sett på fyra år.

Det noterades till min stora bedrövelse, att den traditionella serveringen vid Palermos station hade likviderats och ersatts med McDonalds, hamburgersservering, pizzeria och annan ohälsosam skräpmat till dånande oväsensmusik. Dessutom hade stället försetts med luftkonditionering, så att man började frysa så fort man kom in. Det var nog för att till och med avskräcka skandinaver, som huttrande måste lämna stället efter fem minuter för att ändå föredra de 25-30 graderna utomhus. Till och med Palermo hade alltså fallit för den tyska EU-första-klass-standardiseringen. Till och med de gamla vänliga och personliga kyparna var utbytta mot opersonliga robotsflickor, som tydligen anställts bara för sin barbie-look.

När jag gick upp på Cefalúklippan konstaterades även där bedrägliga förändringar: taggtråd och stålstaket överallt. Det fattades bara att man måste betala inträde för att få utföra det digra arbetet att klättra upp till toppen. Lyckligtvis slapp man åtminstone det, så att man motiverades till företaget, men man fick finna sig i att låta sig ledas mellan stålstaket och taggtråd nästan hela vägen upp.

Ej heller kunde man längre kosta på sig en anständig lunch i staden: på fyra år hade priserna fördubblats. Detta var dock inte EU:s fel utan bara en följd av turismen.

Ändå blev utflykten angenäm. Men hur länge skall denna utveckling mot ständigt värre sterilisering, standardisering och avhumanisering få fortsätta? När skall mänskorna äntligen säga stopp? När ska de genomskåda den hårda skvalmusikens intighet, som används som publikhjärntvätt på alla offentliga ställen; när skall de protestera mot att alla priser ständigt blir dyrare trots EU, som lovade motsatsen, så att

ingen längre har råd att äta ute och alla trivsamma matställen måste stänga; - när skall det mänskliga, med trivsel, värme och medkänsla, äntligen få triumfera över allt det ständigt alltmer lönsamma och tilltagande omänskliga, med kapitalistisk hets, drogpsykos och sjuklig stress, som tillåts dominera världen utan protester?

Paola var helt överens med mig. Hon betecknade alla offentliga luftkonditionerade ställen som lunginflammationshärdar, och hon hade sannolikt fått sin infektion just på ett sådant. Men hon var mycket bättre min andra dag i Palermo och hade redan börjat forsa iväg på sin temperamentsfulla svada som vanligt, och det blev ett nöje att åter få njuta av hennes uttrycksfulla italienska.

Jag fullbordade läsningen av romanen "*The House of Mirth*" av Edith Wharton, en roman som filmatiserats med Gillian Anderson i årets kanske bästa film, men romanen var ännu bättre i sin utomordentliga konsekvens av utsöktaste ädelhet hos en kvinna. Det var länge sedan jag kunde njuta så av en roman. Den är så ytterst känsligt skriven, att man måste läsa den med största möjliga långsamhet för att inte gå miste om en enda värdefull nyans, så att man bör begränsa sig till två kapitel om dagen. Därigenom tar den totala romanen (250 sidor) två veckor att läsa, men den kan tänjas ut, man kan läsa den ännu långsammare, och sedan måste man då och då läsa om den.

Den är bättre än filmen genom det som skiljer den från filmen. Av nödvändighet har filmen gjorts mera dramatisk, och den ger i viss mån publiken den uppfattningen att hjältinnan Lily Bart själv ställer till det för sig genom att spela kort med penninginsatser. Men hon spelar bara bort 300 dollar och betalar skulden. Det framgår inte ur filmen. När Gus Trenors lovar hjälpa henne ekonomiskt har hon ingen aning om att han använder sina egna pengar, inte hennes, för sina spekulationer på börser. Först när han misslyckas med att förföra henne går sanningen upp för henne, och hon har sedan ingen annan livsmålsättning än att göra rätt för sig. Hon är alltså ännu renhårigare i boken än i filmen.

Ej heller hittar Lawrence Selden någonsin de kärleksbrev till honom från hennes väninna som Lily kunnat använda för att rädda sig själv, som hon kastat i hans spis. Ej heller begår hon överlagt självmord. Hon tar en överdos väl medveten om riskerna men tar risken bara för att hon vet att hon inte kan sova annars, och hon behöver ingenting bättre än att få sova ut....

Det är alltså ett antal detaljer i boken av stor väsentlighet som filmen har missat. Romanen är unik i den amerikanska litteraturen för sin (i Amerika) ytterst ovanliga extremt höga grad av ädelhet, finkänslighet och finess, för sin ytterst säkra, behagliga och vackra stilism och för det fantastiska kvinnoporträttet av Lily Bart, en hjältinna som bara kan jämföras med Anna Karenina men utgör en högre utveckling av hennes väsen. Anna Karenina hade egentligen bara sig själv att skylla, men Lily Bart är fullständigt oskyldig till sitt öde, som bara vållas av ansvarslöst skvaller uppkommet genom en småaktig väninnas missförstånd. Lily Bart kan rädda sig på flera olika sätt, inga dörrar är stängda för henne, men hennes oförgängliga storhet ligger däri att hon vägrar att göra det av den anledningen att det är mot hela hennes väsen att göra sig delaktig i den skyldiga småaktighetens oförnuft och ynkedom. Hellre dör hon och räddar sig därmed åt evigheten som en av litteraturens fullkomligaste kvinnor.

Med min målare i Patras diskuterade vi det faktum att 1900-talet knappast producerat en enda klassisk målare. Vi var överens om vissa erkännanden av Utrillo, Vlaminck och Chagall men var eniga om att de två största och skickligaste, Picasso och Dali, båda hade sparat ur. Han kände ett antal konstnärer som var framgångsrika och sålde sin konst för miljoner genom hård marknadsföring även fast det var skräp och nonsens, men detta citat bör noteras:

"Jag arbetar hellre hela livet i fattigdom och obemärkthet om jag bara får leva för att få skapa riktig konst, ty endast äktheten hör tidlösheten och evigheten till, medan all er futtiga skrotkonst och fuskverk bara är fluglortar till för att omedelbart sopas bort och försvinna inför sanningens tidlöshets ofrånkomliga evighetsvärdering."

Kvalitet är allt. Marknadsföringsbarhet, säljbarhet och framgång är ingenting.

(forts. i nästa nummer.)

Festresan, del 18 och Avslutning.

Vi var tretton vid bordet av familjen vid Dalla Valentina, ett nytt ställe nära Castagné och bättre än något av de tidigare. Det var två förrätter, två pastarätter före huvudrätten med påskalammet och en efterrätt med mycket vin och grappa utom kaffe. Därefter följde den sedvanliga eftersittningen hemma i lanthuset i Castagné med ytterligare vin och tårta. Sammanlagt var det utom både vitt och rött vin i överflöd även grappa och Recioto, det mest förrädiska av allt, rena bomben, som på en full mage har samma effekt som en slägga i huvudet: man somnar genast.

Recioto är det läckraste vin som finns, och frågan är om det var detta vin eller grappan som hade den slutgiltigt förödande effekten - kanske det var båda i kombination. När vi efter denna långa dag kom hem klockan 8 på kvällen stöp Cristina i säng genast för att icke vakna igen förrän sent följande morgon. Själv slocknade jag även men bara för en dryg timme för att sedan ändå även orka se hela Ben Hur på TV med Charlton Heston. Achille såg den även men kunde inte sova på hela natten. Kort sagt, denna påskdag innebar en fest som hette duga.

Ändå överträffades den av följande dags fest. Vi for ut till en liten by ovanför Lago di Garda ganska nära Malcésine med en fullständigt bedövande panoramautsikt över sjön och alla dess berg. Vi var tio vid bordet och hade både spaghetti och efterrätt, tårta med vitt och rött vin, grappa och än en gång detta förödande goda vin Recioto. Till råga på idealtillställningen förekom Grazias vackra blonda syster Lucia, fränskild, oemotståndligt charmerande, som Melina Mercouri i hennes bästa år med beslöjad röst och bedövande vackert yttre och fullständigt förintande charm. Jag hade alltid varit intagen och charmerad av den duktiga Grazia, men hennes syster var hästlängder ännu högre upp. Kvällen i detta underbara sällskap var den värdigaste tänkbara avslutning på hela denna oförlikneliga kalasresa med alla dess svindlande höjdpunkter av skönhet, charm och gott sällskap, så att man verkligen fick anledning att beklaga att man alls var tvungen att resa hem.

Och i detta gyllene ögonblick inträffade en väderleksförändring. Vädret var det enda som hade lämnat något att önska under denna praktfulla kalasresa, och i Verona hade man frusit häcken av sig. Nu plötsligt, när man skulle resa hem tisdag den 17 april, öppnade sig skyarna och släppte fram den ljuvligaste vårvärme med generösaste solsken. Det var den ytterst ironiska avskedspresenten.

Uppe vid Brennerpasset rådde det snöstorm. Italien var redan definitivt en förlorad värld för denna gången.

Tåget kom ändå fram punktligt till München, men där uteblev Köpenhamnståget. En flock av förlorade passagerare till Danmark stod på perrongen och frös medan ingenting hände. Först vid tågets officiella avgångstid meddelades det att det var 20 minuter försenat. Dessa 20 minuter skulle visa sig vara 40 minuter.

Tåget H.C.Andersen från München till Köpenhamn hade bara en vagn för sittplatspassagerare i andra klass. Givetvis var denna vagnen proppfull. Men det värsta var att den var fullkomligt modern och obekvämlig - komplett steriliserad på det tyska sättet. Dess design var som gjord för att göra resan så obekvämlig som möjligt för dess passagerare. Förr i tiden förekom det danska vagnar i tåget med mjuka sitsar som kunde dras ut så att man kunde sträcka ut sig, och det kostade ingenting extra. Tåget brukade då sändas den betydligt trevligare vägen över Puttgardenfärjan. Nu var sätena hårda och obekvämliga, de kunde inte dras ut längre än 5 centimeter, så att obekvämligheten bara blev ännu värre, och i stället för 8 säten i varje kupé fanns det bara sex. Vi var fyra i vår kupé, och trängseln var maximal, ty två av sätena var trasiga - använde man något av dem riskerade man att åka på golvet. Vi var egentligen 5, men den femte råkade ut för ett av de trasiga sätena och flyttade snart över till en liggvagn - annars hade vad som helst kunnat hända henne. Och för detta obekvämliga skandaltåg måste man dessutom betala en supplementavgift på 10 mark. Det fanns en restaurangvagn, som var hur trevlig som helst (med en kopp kaffe för 5 mark), men fastän tåget gick ända fram till Köpenhamn (landvägen över Flensburg och Odense) kunde inte restaurangen acceptera danska pengar.

Det blev den obekvämligaste natten på hela resan, och alla mina tre medpassagerare instämde fullkomligt. Det var ett mycket ömt äldre par, där hon var napolitanska och han från Sydamerika, och en ung vacker danska, som tillbringat påsken strax söder om Rom, och som jag hade mycket gemensamt med. Hon gästade Italien regelbundet liksom jag, så vi skämtade om att vi kanske skulle ses där nästa gång. Efter vår natt tillsammans (i världens obekvämligaste säng) trodde dock ingen av oss på en sådan möjlighet.

Ingen vår ens skymtade i Danmark denna den 18 april, utan träden stod som nakna tröstlösa skelett mot skyarnas hotande gråhet och gränslösa tristess. I Helsingborg fick jag två timmar över innan mitt tåg skulle gå, så jag uppsökte Chinatown, en fin kinesisk krog vid hamnen med utpräglat god lunchmusik, vilket jag mindes från min resa 1990. Den var oförändrad, och i denna praktfulla miljö med glada svenska lunchhelsingborgare anbringas dessa slutanteckningar. Resan var över, festen var slut, och vad väntade där hemma? Det kunde man aldrig veta. Hur många räkningar? Hur stora förluster? Hur många arga telefonsamtal på telefonsvararen? Hur många nya verbala avrättningar? Hur många nya refuseringar från svenska förlag? Hur många hundra brev med snigelposten, och hur många tusen i datorn? Det var bäst att inte tänka på det.

Det enda säkra var att resan hade varit en av de mest lyckosamma någonsin, och de 30 dagarna över hela Balkan och Italien utom Konstantinopel hade inte kostat mer än 7000. Dyrast hade som vanligt Grekland varit med en kostnad av 220 kronor om dagen i Athen, 195 i Patras men bara 140 i Konstantinopel. Festerna hade varit många och gränslösa, och fastän inga planer gjorts på att återvända till hösten var frestelsen nu överhängande.

Men framför allt hade resan varit en oerhörd framgång arbetsmässigt. Alla efterhängande uppgifter jag tagit med mig från Göteborg hade kunnat genomföras och flera andra extra dessutom. Och det är väl det högsta plusbetyg en resa kan få: att resenären efteråt kan känna sig tillfredsställd.

18 april 2001.

Lyckliga möten i Ladakh, del 4 : Krisen

Jag beslöt att äntligen lösa Sankaramysteriet. Där skall finnas ett kloster, och varje år hade jag sökt det utan att finna det. Byn ligger rakt norr om Leh, och vägen dit är nog så besvärlig (genom raviner och vattenfall) om man inte tar den bekvämare omvägen.

Jag frågade första bästa person, en ung flicka, som spontant visade vägen till klostret genom mycket vidlyftiga gester. Det var tydligen en lång omväg dit. Men när jag skulle följa hennes råd stack en annan flicka ut huvudet och bad mig välkommen att stiga in.

"Är klostret här?" frågade jag då dumt. "Nej," svarade hon, "men du kan komma in hit i köket."

Där satt fyra flickor inklusive de två jag redan bytt ord med. Min unga liberala värdinna, visade det sig, var från Sikkim och gift med en guide, som just nu klättrade på Stok Kangra, Ladakhs högsta berg på över 6000 meter, där man vanligen tvingades avbryta bestigningen av dåligt väder. Hennes tre väninnor var hennes skolkamrater från Delhi på besök. Det var hur angenämt som helst, och underhållning saknades minsann inte för resten av den eftermiddagen.

Så löste vi klostermysteriet tillsammans. Det fanns inget riktigt kloster i Sankara. Därför hade jag aldrig funnit det. Det fanns bara den stora vita avlägsna stupan längst bort och högst upp och intill den en liten tempelsal, men det var allt. Men med eller utan kloster hade vi det hur trevligt som helst, medan min värdinna bjöd på saft och te och kakor och fick mig att lova att hälsa på henne igen.

Sedan gällde det att besöka min vän högst upp och längst bort i dalen i det sista huset där. Han var hemma i vanlig ordning, och vi hade en rejäl pratstund. Om Ali Rahi varit väl pessimistisk så var min vän här motsatsen. Han trodde absolut att den stora turistinvasjonen skulle komma i augusti.

Naturligtvis diskuterade vi också världsläget med den massmediala hysteriska förvrängningen av allting, så att ingenting stämde med sanningen. Han var mycket kritisk mot Amerika och president Bush, som han menade att körde med en omöjlig attityd.

"Om man har det utgångsläget, att alla som inte är för en är emot en, så kommer man ingenstans i världen eller livet. Man måste acceptera att alla ens medmänniskor är ens jämlikar, vem man än är och hur fattiga de än är. Bara för att amerikanerna är så rika är de inte bättre än oss fattiga. Om de kör med oss och kommenderar oss och befäller oss att följa deras regler, så måste situationer uppstå som den i Twin Towers. Vem du än är så går det inte att kräva att någon annan skall vara dig underdånig. Det är dödfött. Lika rika och stora i käften som Bush och amerikanerna är, lika mycket har de kvar att lära sig."

Det var ljuvligt att sitta där på hans terrass med pastoral utsikt över hela nejden i den vackra eftermiddagens gyllene ljusprakt. Han rådde mig att någon kväll uppleva skymningen från det lilla klostret ovanför slottet i östra utkanten av staden.

Jag hade planerat att småningom ge mig ut på diverse utfärdsturer, men det tillstötte problem. Redan under denna begränsade dagsutflykt ådrog jag mig blodiga skavsår, och benen ville inte riktigt orka. På kvällen utvecklade jag (motvilligt) en ny gräslig visdomstandsinfektion-inflammation, som bara kunde kureras med whisky. Nästa dag hände någonting med magen, så att man frös hur mycket filter man än tog på sig, och febern var uppenbar. (Exakt samma sak hände förra året nästan efter exakt lika många dagar efter ankomsten.) Hittills hade jag haft problem med konstant rinnande ögon, vilket problem nu undanskymdes av de värre problemen. Dagen efter

febernatten stapplade man omkring som ett nyfött lamm. Det var bara att uppskjuta alla tänkbara utflykter.

På min gamla tibetanska stamkrog "*Tenzing Dickey*" träffade jag ett par som var bofasta i Manali. Han var engelsman medan hon var israeliska eller fransyska. De hade haft liknande problem i år, och hon hade understundom varit döv.

En annan gammal vän uppenbarade sig: mattförsäljaren vid centralkonditoriet, som hade skaffat sig en större och bättre butik vid the Main Bazaar. Han återupptog genast sina matt-trugande manövrer mot mig men var samtidigt som vanligt älskvärdheten själv.

I bästa form var dock mina tre spanska reskamrater från flyget. De hade redan hunnit besöka Hemis, Thiksey, Alchi och Likir och hade planer på att fara upp till Pangong Tso. Det lät mycket frestande.

Johannes hade lovat att vänta på mig i Lamayuru, när jag gjorde min västliga utflykt, men ännu var jag långt ifrån i form för att kunna genomföra den.

Långfingret fortsatte sina märkvärdiga nybildningar. Ännu en nagelflisa kom plötsligt ut ur fingrets inre, medan det fortsatte att kännas bättre, ehuru nageln såg ut som vad som helst utom en nagel. På grund av den ständiga massagen kommer fingret att bli mitt hårdaste och starkaste. Det blir helt vanskapat men likväl i någon mening användbart.

Värre var det med Internet i Leh. Det var ytterst nyckfullt. Vi var ett antal personer i ett cybercafé som tålmodigt om och om igen försökte bli uppkopplade med bara ständiga nedkopplingar som resultat.

På kvällen den fjärde dagen försökte jag dock infria min gode väns rekommendation att bege mig upp till Tsemofortet till skymningen. Det lyckades. Uppstigningen var brant och kräver en viss bestigningsprecision - stiger man det minsta fel på väg upp eller ner så ligger man där, vilket är förbjudet ur bergsbestigningssynpunkt. Tsemofortet ligger högt ovanför Leh och över dess slott, och min vän hade rätt: skymningsutsikten över hela staden och bort mot Zanskarbergen i fjärran med dess snöklädda toppar var värd vilka kraftansträngningar som helst.

Detta var dagens goda nyhet: jag kunde klättra i berg igen utan besvär. Febern var borta, jag kunde hålla gott tempo igen, pulsen hade gått ner från 90 till 80 (medan 70 är det optimala i Ladakh: då är man i god form.) Därmed var vägen öppen till Likir och vidare improviserade vandringar därifrån mot Themisgam och Lamayuru.

Mitt guest house hade nu tre andra gäster utom jag: en ny engelsman, som just kom tillbaka från en 20-dagars trekkingtur i Zanskar, och två japanskor, en mycket vacker och charmerande som talade god engelska, och en som inte gjorde det och som var flintskallig. Man undrade i vad för relation de stod till varandra, men de gjorde allting tillsammans och höll sig helt för sig själva.

Med tanke på mitt tillstånd lagade min värdfamilj till kvällen åt mig den idealiska hälsomiddagen: nässelsoppa med risotto och curd och mycket morötter. Allt gick ner med god behållning. Samtidigt spelade den indiska radion alla de praktfullaste ariorna ur Verdis och Puccinis bästa operor som "*La Traviata*", "*Tosca*" och så vidare, medan jag frossade i det mystiska kapitlet i "*Bröderna Karamasov*" om Storinkvisitorn som jag just hade kommit fram till. Krisen verkade vara över.

(forts. i nästa nummer.)

Stigs resa till Kham

Det var inte lätt att resa dit, fastän resan var hur välorganiserad som helst. Det var ett dussintal skandinaver som samlats tillhopa för att genomföra denna pilgrimsfärd till en avsides liggande dal i Kham nedanför Himalayas östligaste glaciärer på 4000 meters höjd för att där besöka och vistas en månad vid ett kloster och dess nybyggda skola med bibliotek, i vilket projekt deltagarna varit intressenter. Dalen var även tillhåll för en gammal tulku-tradition, där heliga lamor varit verksamma sedan 1800-talet och fortfarande var det. (Tulku: helig person som återkommer i reinkarnation efter reinkarnation, fastän han inte behöver det, av rent medlidande med mänskligheten.)

För att resa dit måste man först flyga till Peking och därifrån till Chengtu i Sezuan, varifrån man måste ta bussen längs omöjliga och ofarbara vägar upp i bergen mer än halvvägs upp mot Chamdo. Men det var inte det svåraste. Fastän resan var väl organiserad och alla papper var i ordning fick resedeltagarna i Chengtu nya direktiv om hur de skulle förhålla sig: de kände inte varandra, de hade träffats av en slump, och de skulle till helt olika platser i Kham på olika ärenden. De skulle alltså till varje pris förneka att de hörde till en organiserad resa. Nyligen hade tydligen en annan sådan resa blivit stoppad och skickad tillbaka, fastän alla deltagarnas papper varit i ordning.

Väl framme slapp man sådana problem, då de där var i goda händer hos tibetaner, men när återresan anträdde infann sig nya fenomen. De mötte på vägen ner samma buss som de kommit upp med, men denna var då ramponerad, två fönster hade ersatts med plastskynken, och även vindrutan hade två kulhål. Bussen hade alltså utsatts för skottlossning, och chauffören ville helst inte tala om det.

Det är tydligt att laglösheten breder ut sig i Kina och att existensvillkoren där blir allt osäkrare. För sex år sedan lanserade Pekingregimen sin "slå hårt"-kampanj mot kriminaliteten i landet med ständigt accelererande justitiemordsstatistik och godtyckliga avrättningar som följd. Denna "slå hårt"-kampanj var ingenting annat än ett symptom på stigande desperation hos regeringen. Den håller på att förlora kontrollen över landet, och detta blir allt tydligare för varje år. "Slå hårt"-kampanjen har bara tjänat som ytterligare olja på elden av det stigande våldet och laglösheten överallt, som väl mest har att göra med den okontrollerade ekonomiska politiken: korruptionen har fått breda ut sig så våldsamt, genom att det blivit tillåtet för politikerna (läs kommunisterna) att bli rika igen, varför de i sin totala brist på ekonomisk disciplin genast tillgodogjort sig alla möjliga monopol med skenande prisstegringar överallt som resultat, vilket lett till den ständigt tilltagande lavinen av ruinerade och arbetslösa bönder (idag omkring 150 miljoner) som lämnar landsbygden för att söka arbete i storstäderna och bara driver omkring överallt och ej sällan tvingas till kriminalitet för att överleva.

Stig kom dock levande hem igen efter en underbar månad uppe i östligaste Tibet i bara det bästa tänkbara sällskap av likasinnade, av tibetaner och av munkar och lamor. Det är bara att hoppas att denna möjlighet till kontakt för oss med det heliga bergslandet och dess kultur trots allt skall kunna fortsätta, vad som än händer i det förfärliga Kina.

Göteborg 6.12.2002